

Лев Гула

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»,
д-р юрид. наук, доц.,
проф. кафедри кримінального права і процесу

Христина Пелех

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»,
маг. кафедри кримінального права і процесу

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЖИВИХ ОСІБ

© Гула Л., Пелех Х., 2018

Визначено поняття та суть судово-медичної експертизи живих осіб. Наведено наукові поняття судово-медичної експертизи. Визначено медичні підрозділи, які мають право здійснювати судово-медичну експертизу. Окреслено основні завдання та наведено перелік питань, які ставлять судовому експерту для визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. Охарактеризовано порядок проведення судово-медичної експертизи живих осіб.

Ключові слова: судова медицина; судово-медична експертиза; експертні установи; живі особи; тілесні ушкодження; організація дослідження.

Лев Гула, Кристина Пелех

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ОСНОВЫ ПРОВЕДЕНИЯ СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКИХ ЭКСПЕРТИЗ ЖИВЫХ ЛИЦ

В статье определено понятие и содержание судебно-медицинской экспертизы живых лиц. Приведены научные понятия судебно-медицинской экспертизы. Определены медицинские подразделения которые имеют право осуществлять судебно-медицинскую экспертизу. Очерчены основные задания и приведен перечень вопросов которые относятся судебному эксперту для определения степени тяжести телесных повреждений. Охарактеризован порядок проведения судебно-медицинской экспертизы живых лиц.

Ключевые слова: судебная медицина; судебно-медицинская экспертиза; экспертные учреждения; живые лица; телесные повреждения; организация исследования.

Lev Hula
Institute of Jurisprudence and Psychology,
Lviv Polytechnic National University,
Department of Criminal Law and Procedure,
Sc. D., Prof.

Khristina Pelech
Institute of Jurisprudence and Psychology,
Lviv Polytechnic National University,
Master of the Department of Criminal Law and Process

ORGANIZATIONAL BASES OF REALIZATION OF MEDICO-LEGAL EXAMINATIONS OF LIVING PERSONS

A concept and maintenance of medico-legal examination of living persons are certain in the article. Scientific concepts over of medico-legal examination are brought. Medical subdivisions are certain that have a right to carry out medico-legal examination. Basic tasks are outlined and a list over of questions is brought that belong to the judicial expert for determination of degree of weight of bodily harms. The order of realization of medico-legal examination of living persons is described.

Key words: judicial medicine; medico-legal examination; expert establishments; living persons; bodily harms; organization of research.

Постановка проблеми. Під час досудового розслідування злочинів проти життя і здоров'я особи виникають складні медичні завдання зі встановлення причини смерті особи, визначення тяжкості тілесних ушкоджень, судово-медичне освідчування громадян та ін. Для вирішення таких завдань є необхідність призначення судово-медичної експертизи, яка потребує постійного удосконалення.

Аналіз дослідження проблеми. Розроблення проблеми судово-медичної експертизи живих осіб здійснили вчені та практики, такі як А. Л. Антонов, О. І. Герасименко, А. А. Бабанін, О. М. Бандурка, Е. Х. Барінов, О. В. Біловицький, Д. В. Богомолів, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, П. П. Грицаєнко, О. М. Гурон, Л. М. Зарицький, В. І. Кононенко, В. Н. Крюков, Б. В. Михайличенко, В. Д. Мішалов, В. О. Ольховський, Ю. І. Піголкін, О. Ю. Скрєбкова, В. М. Смолянінов, Н. Н. Тагаєв та ін.

Ю. І. Піголкін та ін. вчені зазначають, що вказана експертиза застосовує знання медицини та біології для вирішення практичних питань, які виникають під час діяльності органів досудового розслідування та суду [1, с. 9].

О. І. Герасименко наголошує, що судова медична експертиза – це безпосереднє використання накопичених судовою медициною знань у слідчій та судовій практиці під час виконання експертизи трупів, потерпілих, звинувачуваних та інших осіб, речових доказів, а також експертизи за матеріалами слідчих справ та медичними документами [2, с. 13].

Метою статті є визначення поняття та суті судово-медичної експертизи живих осіб.

Виклад основного матеріалу. Судово-медична експертиза у кримінальних провадженнях (підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого) та інших осіб є окремим видом судово-медичної експертизи. У судово-медичній практиці цю експертизу зазвичай називають судово-медичною експертизою живих осіб.

У результаті проведення таких експертиз отримують дані, що мають важливе значення для доказування у кримінальному та цивільному судочинстві. Основними приводами для призначення експертизи живих осіб можуть бути: отримання особою тілесних ушкоджень; звалтування; встановлення правильності й своєчасності надання медичної допомоги; віку; факту й ступеня алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння тощо [3, с. 165].

Методику проведення такої експертизи здійснюють відповідно до встановлених Правил. Водночас Правила не містять, а можливо, й не повинні містити повний перелік діагностичних критеріїв для урахування особливості перебігу кожного можливого ушкодження. Не містять вони також оптимальний перелік діагностичних досліджень, які треба провести стосовно постраждалого для об'єктивного та всебічного оцінювання ступеня тяжкості тілесних ушкоджень [4].

Медична енциклопедія визначає судово-медичну експертизу як процес використання медичних та біологічних знань для вирішення питань. Об'єктами судово-медичної експертизи є потерпілі, звинувачувані та інші особи, трупи, речові докази і матеріали слідчих та судових справ, щодо яких виникають медичні питання. Законодавством України передбачено проведення: 1) первинної судово-медичної експертизи – перше дослідження об'єкта з відповідними висновками за його результатами; 2) додаткової судово-медичної експертизи, яку виконують за недостатньої ясності або повноти висновків; висновок може бути неповним не тільки в тих випадку, коли експерт не вирішив ті чи інші питання, але й в тих випадках, коли йому не були надані всі необхідні матеріали, або появились нові дані; 3) повторної судово-медичної експертизи, яку виконують під час необґрунтованих висновків або сумнівів у їхній правильності чи об'єктивності; вид експертизи виконує інший судово-медичним експерт чи експерти; залежно від складності питань, які запропоновані для вирішення слідством чи судом, судово-медична експертиза може бути комісійною або комплексною; комісійною вважається експертиза, яку виконують фахівці різних медичних спеціальностей: судово-медична експертиза, яку виконують експерти різних медичних і немедичних спеціальностей називається комплексною [5, с. 332–333].

Установи судово-медичної експертизи входять до складу судово-медичної служби Міністерства охорони здоров'я України (МОЗ) і побудовані на засадах інстанційності.

Головним спеціалістом з питань судово-медичної експертизи Міністерства охорони здоров'я України м. Києва, а в обласних судово-експертних установах є головний спеціаліст з питань судово-медичної експертизи очолюють відповідні заклади – бюро судово-медичної експертизи і є начальниками цих бюро. Положенням про бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я державних обласних адміністрацій визначено їх повноваження [6, с. 3].

Основою наукового пізнання в судовій медицині є *загальний діалектичний метод*. Його покладено в основу інших методів і забезпечує спадкоємний зв'язок з іншими науками, зокрема й немедичними [7, с. 40].

Теорія і практика судової медицини не мислиться без постійного і самого широкого використання *загальнонаукових методів* дослідження: спостереження, опис, узагальнення, моделювання, експерименту та ін. [8, с. 442–466].

Для проведення експертизи й отримання ймовірного висновку важливе значення має оцінювання результатів медичного обстеження підекспертного та вивчення відповідної медичної документації. Усю медичну документацію розглядають як доповнення до основного дослідження живої особи.

Спеціалісти в галузі судової медицини стверджують, що проведення експертизи без дослідження особи лише за медичними документами можна дозволити тільки у виняткових випадках і за наявності медичних документів, що містять вичерпні дані щодо особливостей ушкоджень, їхньої клінічної оцінки та інші відомості, які можуть вплинути на формування висновку.

Ігнорування на практиці цих вимог призводить до помилкових висновків. Водночас фахівці зазначають, що сьогодні на практиці спостерігається неправомірна підміна обстеження живих осіб наданням висновків за результатами вивчення медичної документації, що є доволі частим явищем у разі проведення повторних і додаткових експертиз.

Тому за рішенням суду, відібрання зразків для її проведення здійснюється за його дорученням залученим спеціалістом відповідно до ст. 245 КПК України.

Законодавець не визначає, експертизою якого виду ці обставини мають бути встановлені, однак суть вирішуваних завдань й об'єктів вирішується під час дослідження [9, с. 5].

Методику комплексного судово-медичного експертного дослідження живих осіб здійснюють відповідно до Реєстру методик проведення судових експертиз. **Огляд особи, якій нанесено тілесні ушкодження**, має на меті виявити об'єктивні дані, необхідні для вирішення поставлених перед експертизою питань. Його проводять відповідно до звичайного плану лікарського амбулаторного обстеження залежно від істоти експертизи і виду дозволених питань. Під час огляду підозрюваних у

скоєнні злочинів потрібно мати на увазі зацікавленість цих осіб у приховуванні наявних у них пошкоджень і слідів скоєння злочину.

Під час встановлення важкості тілесних ушкоджень надаються відповіді на механізм їх виникнення і від чого він виник (тип знаряддя, засоби). Під час огляду виявляють і описують наявні пошкодження, їхні особливості з медичного погляду (садна, синці, рани та ін.), локалізація і властивості, визначається тяжкість заподіяної шкоди здоров'ю.

Висновки. Проводять судово-медичну експертизу живих осіб відповідно до ст. 242 КПК України для встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень.

Судово-медичну експертизу живих осіб під час ведення кримінальних проваджень проводять винятково державні бюро судово-медичної експертизи МОЗ відповідно до розробленої Методики, яка встановлює порядок обстеження живої особи та дослідження відповідних медичних документів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Судебная медицина: учебник / Ю. И. Пиголкин, Е. Х. Баринов, Д. В. Богомолов, И. Н. Богомолова. М.: ГЭОТАР-МЕД, 2002. 360 с. 2. Герасименко О. І., Антонов А. Г., Герасименко К. О., Комісарова Н. О., Комісаров М. Л. Судова медицина: підручник для ВНЗ / за заг. ред. Герасименко О. І. Вид. 3-тє, переробл., допов. К.: КНТ, 2016. 630 с. 3. Експертиза у судочинстві України: наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гочаренка, І. В. Гори. К.: Юринком Інтер, 2015. 504 с. 4. Гурон О. М. Наукові розробки Харківських судових медиків щодо обґрунтування діагностичних критеріїв ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. Судово-медична експертиза (науково-практичний журнал). URL: <https://scholar.google.com.ua>. 5. Червяк П. І. Медична енциклопедія. Видання 3-тє, доповнене. К.: Вид. центр «Просвіта», 2012. 1504 с. 6. Види судово-медичних експертних установ. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/4773/38>. 7. Клевно В. А., Богомолова И. Н., Заславский Г. И. и др. Судебно-медицинская экспертиза вреда здоровью. М.: ГЭОТАР-Медиа, 2009. 216 с. 8. Бабанін А. А., Мішалов В. Д., Біловицький О. В., Скребкова О. Ю. Судова медицина: Підручник. Сімферополь: НАТА, 2012. 580 с. 9. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. № 2. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>.

REFERENCES

1. *Sudebnaia medytyna: Uchebnyk* [Forensic Medicine: Textbook] / Yu. Y. Pyholkyn, E. Kh. Barynov, D. V. Bohomolov, Y. N. Bohomolova. M.: HЭOTAR-MED, 2002. 360 s. 2. Herasymentko O. I., Antonov A. H., Herasymentko K. O., Komissarova N. O., Komis-sarov M. L. *Sudova medytyna: pidruchnyk dlia VNZ* [Trial medicine: textbook for universities] / Za zah. red. Herasymentka O. I.: Vyd. 3-e, pererobl., dopovn.K.: KNT, 2016. 630 s. 3. *Ekspertyza u sudochnystvi Ukrainy; nauk.-prakt. posib.* [Examination in the legal process of Ukraine; sciences practice manual] / za zah. red. V. H. Hocharenka, I. V. Hory. K.: Iuryнком Inter, 2015. 504 s. 4. Huron O. M. *Naukovi rozrobky Kharkivskykh sudovykh medykiv shchodo obgruntuvannia diahnostychnykh kryteriiv stupenia tiazhkosti tilesnykh ushkodzen.* [Scientific developments of Kharkiv forensic doctors on the substantiation of diagnostic criteria for the severity of bodily injuries] Sudovo-medychna ekspertyza (naukovo-praktychnyi zhurnal). URL: <https://scholar.google.com.ua>. 5. Cherviak P. I. *Medychna entsyklopediia.* [Medical Encyclopedia] Vyd. 3-te, dopovn. K.: Vyd. tsentr «Prosvita», 2012. 1504 s. 6. *Vydy sudovo-medychnykh ekspertynykh ustanov.* [Types of Forensic Medical Expertise Institutions]. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/4773/38>. 7. Klevno V. A., Bohomolova Y. N., Zaslavskiy H. Y. y dr. *Sudebno-medytynskaia ekspertyza vreda zdoroviu.* [Forensic medical examination of health damage.] M.: HЭOTAR-Medya, 2009. 216 s. 8. Babanin A. A., Mishalov V. D., Bilovytskyi O. V., Skrebkova O. Yu. *Sudova medytyna: Pidruchnyk.* [Trial Medicine: Textbook.] Simferopol: NATA, 2012. 580 s. 9. *Pro sudovu praktyku v spravakh pro zlochny proty zhyttia ta zdorovia osoby. Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 7 liutoho 2003 r. No. 2.* [On judicial practice in cases of crimes against life and health of a person. Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine dated February 7, 2003 No. 2.] URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>.

Дата надходження: 10.04.2018 р.